

TÜRK

2022, Yıl/Year: 10, Sayı/Issue: 30, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 12.08.2022

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 21.08.2022

Sayfa / Page: 169-189

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Dr. Fazıl ÖZDAMAR

Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü

fazilozdamar@hotmail.com

KARACAOĞLAN'A ATFEDİLEN BİR HİKÂYELİ TÜRKÜ: SARI SULTAN'IM

Öz

Bir anlatı metninin değerlendirmesinde olay örgüsü, kahramanları, yaratıldığı/aktarıldığı zaman ve mekân kadar aktarıcıları hatta dinleyicileri de önemlidir. Dolayısıyla bir yaratımın varlığı, aktarıcı ve dinleyicilerin varlığı ile paralel hareket eder. Ayrıca bir metnin yaratıcısı ve aktarıcısı, içinde yaşadığı toplumun bir parçası olduğu için o toplumun çeşitli inanç ve uygulamaları, hukuk sistemi ve ahlaki değerleri vd. unsurlar bireyde kendine yer edinir. Bu da metne sirayet ettiği için metin dışı unsurları zenginleştirir.

Bir metin bireysel bir yaratım olsa da yaratıldığı/aktarıldığı bölgenin özelliklerine bürünür. Yerleştirme terimi ile karşılanan bu durum aktarılan bölgenin dil, üslup, yer adları veya çeşitli gelenekleriyle harmanlanır. Söz konusu metin bir şiir ise bazı durumlarda çeşitli sebepler yüzünden aynı tarzda şiir yaratmış bir âşık/şairin mahlasıyla yaşamını sürdürmeye devam eder.

İncelemede ele alınan metinlerin birkaçında da bu durum söz konusudur. Çukurova bölgesinde derlenmiş “Sarı Sultan’ım” adlı bir hikâyeli türkünün yaratıldığı mekân ve yaratıcısı hakkında iddia edilen bir bilgi olsa da sonraki yıllarda derlenen diğer varyantlarda bu metin Karacaoğlan’a atfedilmeye başlanmıştır.

Makalede “Sarı Sultan’ım” adlı metnin yaratım ve aktarım coğrafyasında nasıl dönüştürülüp Karacaoğlan’a mal edildiği bu dönüşümde aktarıcıların etkisi

incelenecek ve söz konusu metinlerde geçen yerelleştirme, ceza hukuku, beddua vd. unsurlar hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Âşık, Karacaoğlan, Hikâyeli türkü, Sarı Sultan'ım, Yerelleşme

A FOLK SONG WITH STORY ATTRIBUTED TO KARACAOĞLAN: SARI SULTAN'IM

Abstract

In the evaluation of a narrative text, the narrator and even the audience are as important as the plot, the heroes, the time and place in which it was created/transmitted. Therefore, the existence of an effect moves in parallel with the presence of the transmitter and the audience. In addition, since the creator and transmitter of a text is a part of the society in which he or she lives, various beliefs and practices of that society, legal system and moral values etc. elements take their place in the individual. This enriches the non-text elements as it carries over to the text.

Even though a text is an individual creation, it takes on the characteristics of the region in which it was created/transmitted. This situation, which is met with the term localization, is blended with the language, style, place names or various traditions of the transferred region. If the text in question is a poem, in some cases, it continues to live with the pseudonym of a minstrel/poet who created the same style of poetry for various reasons. This is also the case in some of the texts discussed in the review.

This is also the case in some of the texts discussed in the review. Although there is alleged information about the place and creator of a folk song with story called "Sarı Sultan'ım" collected in the Çukurova region, this text has begun to be attributed to Karacaoğlan in other variants collected in the following years. In the article, how the text "Sarı Sultan'ım" was transformed in the geography of creation and transmission and attributed to Karacaoğlan, the effect of the transmitters in this transformation will be examined and the information about elements like the localization, criminal law, curse et al. will be given.

Keywords: Minstrel, Karacaoğlan, the folk song with story, Sarı Sultan'ım, localization.

Giriş

Anadolu âşıklık geleneği içinde akla gelen ilk âşıklardan biri şüphesiz Karacaoğlan'dır. Nerede doğduğu ve yaşadığı ile hangi coğrafyada sanatını icra ettiği hakkında çelişkili bilgiler olsa da yapılan çalışmalarda Karacaoğlan'ın 17. yüzyılda Çukurova-Toroslar arasında yaşadığı iddiası kabul görmektedir (Sakaoğlu 2004: 115-130). Ancak Karacaoğlan'ı Balkanlarda da Azerbaycan'da da Türkmenistan'da da bulmak mümkündür (Türkmen, 2009; Oğuz, 2013). Karacaoğlan'ın bu kadar büyük bir Türk coğrafyasında tanınır olması Oğuz Türkleri arasındaki bir etkileşimin sonucudur. Bu etkileşim kültürel birliktelik başta olmak üzere ticaret yolları üzerinde kültürel alışverişin, özellikle de âşıkların ulaştığı coğrafyanın da bir göstergesidir.

Günümüzde Anadolu’da âşıklık geleneğinin sürdürüldüğü bölgelerden biri olan Çukurova’da Karacaoğlan önemli bir yere sahiptir. Bu coğrafyada âşıklık yapan birçok âşık, usta malı türkü söylemeye Karacaoğlan’dan bir şiirle başlarlar ve bu usule yörede “Karacaoğlan çıkırmak/söylemek” adı verilmektedir (Artun 1997: 14; Şimşek 2007: 41). Karacaoğlan’ın Çukurova’daki bu nüfuzu sadece âşıklar arasında değil yörede yaşayan ahali üzerinde de etkilidir. İncelemeye konu edinilen “Sarı Sultan’ım” adlı hikâyeli türküyü ait bazı varyantların bu âşığa atfedilmesi bu etkinin ürünüdür. Çünkü çeşitli araştırmacılarca yayımlanan bu metne ait bazı varyantlarda şiirin mahlas dörtlüğünde herhangi bir isim verilmemişken bazılarında metnin yaratıcısının, dolayısıyla da hikâyeye konu olan kişinin Karacaoğlan olduğu iddia edilmektedir.

İncelemede bazı varyantlarında hikâyedeki maceranın Adana’nın bir köyünde Bayram ve Sultan adlı iki kişi tarafından yaşandığı, bazılarında ise Karacaoğlan ve Sultan adlı kişilerin etrafında teşekkül ettiği iddia edilen “Sarı Sultan’ım” adlı bir hikâyeli türkünün varyantları incelenecek ve söz konusu metinler bir anlatı olarak değerlendirilip olay örgüsünde geçen belli başlı hususlar ele alınacaktır. Ayrıca anlatılarda ve şiirlerinde geçen yerelleştirme, ceza hukuku, beddua gibi hususlar hakkında da bilgi verilecektir. Son olarak bazı metinlerin Karacaoğlan’a atfedilmesinde aktarıcılarının etkisi ele alınacaktır. Çünkü bir halk bilgisi ürününün metinleri dışında, bu metinlerin üretildiği/yaratıldığı, yeniden yaratılıp aktarıldığı bağlam da önemlidir. Bir metnin yaratılma ve icra edilme nedeni ile bir anlatıcı ve aktarıcının bu metni aktarma/söyleme nedeni veya bir dinleyicinin bu ürünleri dinleme sebebi bir metnin yaratılması, aktarılması veya icra edilmesinde elzemdir (Ekici 2004: 119; Çobanoğlu 2005: 235-236). Bu sebeple yaratılan bir metnin hayatını idame ettirilebilmesi için aktarıcı ve dinleyicilerin varlığı da etkilidir. Makalede ele alınan hikâyeli türkü metinlerin de çeşitli değişimlerle günümüze dek yaşaması, hâli hazırda değişmeye devam etmesi ve gelenekte yerini alması bu aktarıcılarının varlığıyla ilgili bir husustur.

1. Hikâyeli Türkü Kavramı

Hikâyeli türkü kavramı araştırmacılar tarafından genellikle hikâye türü içerisinde değerlendirilmiştir. Türkü kısmının esas olduğu, bir ya da birden çok türküden oluşabilen veya nesir bölümlerin türkünün özelliğine bağlı olarak uzayıp kısalabildiği, bu şekilde hikâyeye özelliğine yaklaşım uzaklaşabildiği ve türkünün bir anlamda açıklaması olma özelliği gösterdiği, sözlü edebiyat ürünü olarak tanımlanabilecek olan hikâyeli türkülerin adlandırılmasında da araştırmacılar arasında birliktelik yoktur. Kuzeydoğu Anadolu’da bu tür için “serküşte veya kaside” terimleri kullanılırken, incelemedeki metinlerin derleme sahası olan Güney Anadolu’da ise bu türe “bozlak” adı verilmektedir (Boratav 2011: 37; Karakaş 2011: 28-31).

“Ezgiyle söylenen, konusu acıklı türkü” (TDK Sözlük, 2022) ve “ağlamak, sızlamak, ağıt yakmak, feryat etmek” anlamlarına gelen bozlak terimi¹; önceleri sadece sonu acıklı biten aşk hikâyelerini, kan davalarını, aşiret kavgalarını anlatan türküleri için kullanılırken giderek hem türküyü hem de türkünün bir çeşit açıklaması olan nesirli hikâyeyi de anlatan bir kelime olmuştur (Köse 1989: 139; Okuşluk Şenesen, 2009: 25).

¹ Bozlak terimi için ayrıca bk. (Parlak 1990; Mirzaoğlu 2003; Atılğan 2000: 65-80; Parlak 2014: 60-72).

Günümüze kadar yapılan çalışmalarda bu tür için yukarıda verilen terimler dışında ayrıca kaside, karavelli, kara hikâye, küçük hikâye, türkülü hikâye ve hikâyeli türkü terimleri de kullanılmıştır (Boratav 1947: 257-258; Boratav 2011: 38; Görkem 2005: 40-66; Tülüce 2005; Güven 2005; Şimşek 2007: 40-49; Okuşluk Şenesen, 2009: 24; Kanat 2010; Karakaş 2011; Topalak 2022). Cumhuriyetin ilanından itibaren yapılan derlemelerde bu tür için ayrı bir ad verilmemiş ve “türkü” terimi içinde söz konusu metinler yazıya geçirilmiştir (Güven 2005: 6-12). Hatta bazı metinlerin kayda alındığı bölge olan Şambayadı’nda derleme yapan Ali Rıza Yalman (Yalgın), “Hasan Paşaoğlu-Kozanoğlu Döğüşü” adlı metni “türkü” olarak kayda geçirmiştir (Yalman 1997: 57-60).

Söz konusu metinlerde türkü kısmı daha önemli olduğu için incelemede “hikâyeli türkü” terimi tercih edilmiştir. Çünkü hikâyeli türkülerde asıl olan unsur nazım kısmıdır. Hikâyenin nazım bölümünü daha anlaşılır hâle getirmek için kullanılan nesir bölümü ise daha kısadır. Bu tür metinlerin bir diğer özelliği sadece âşıklar tarafından saz eşliğinde değil halk tarafından bir çalgı aleti olmadan da anlatılabilir/söylenbilir olmasıdır. Yaratılan tüm türkülerin birer hikâyesi veya tasavvuru olduğu düşünülürse her türkü de aslında birer hikâye barındırır. Ancak türkülerde esas olan nazım bölümü olduğu için halk arasında kuşaktan kuşağa aktarılan türkülerde nesir bölümünün fazla önemsenmediği için unutulduğu düşünülmektedir (Karakaş 2011: 34).

Hikâyeli türkü hakkındaki bu kısa bilgi ve değerlendirmedeki amaç ilgili metinlerin türü hakkında okuyucuya bilgi vermektir. Bir anlatı olarak düşünüldüğünde bu metinlerde nesir bölümlerinin varlığı türkülerin dinleyiciler tarafından daha kolay anlaşılması içindir. Halk hikâyesinde nazım bölümleri nesir kısımlarının içinde gizlenmiştir. Kahramanların konuşmaları veya duygu yoğunluğunun arttığı kısımlarda nazım devreye girer. Ancak bu tür metinlerde olay örgüsü kısaca nakledildikten sonra şiir bölümüne geçilir ve tüm dörtlükler ezgi ile söylenir.

2. “Sarı Sultan’ım” Hikâyeli Türküsü: Varyantları ve Olay Örgüsü

Çukurova bölgesinde çeşitli yıllarda derlenen/kayda alınan “Sarı Sultan’ım” adlı hikâyeli türkünün ilk kaydında olayı yaşayan kahramanların kimler olduğu ve olayın nerede geçtiği hakkında bir iddiada bulunulmuştur. Ancak sonraki derlemelerde bu bilgilerin kısmen veya tamamen unutulduğu hatta ilgili sergüzeştteki erkek kahramanın Karacaoğlan olduğu iddia edilmekte ve bu iddia, şiirlerin mahlas bölümlerindeki “Karacaoğlan” adıyla güçlendirilmektedir.

Bu kısımda Anadolu’nun muhtelif bölgelerinde “Sarı Sultan’ım” adıyla geçen ve hikâyesinin aynı olduğu veya bazen hikâyesi anlatılan bazen de sadece türküsü icra edilen birçok metnin olduğundan bahsetmek istiyoruz. Hikâyesinin nakledildiği her varyantta olayın yerleştirildiği ve anlatıldığı yere ait özelliklerle süslediği görülmektedir. Örneğin Hüseyin Uçar adlı bir şairin bir şiirinde kullandığı metinde söz konusu türküye konu olan olayın yaşandığı iddia edilen bölge Çorum’un Sungurlu ilçesine bağlı Yörüklü köyüdür. Bu varyantta hikâyedeki macera ve Sultan adı diğer varyantlarla aynı olsa da erkek kahraman ve mekân adları farklıdır.² Bu ve aşağıda icracılarının

² “Sarı Sultan; Sungurlu’nun Yörüklü köyünde yaşayan, köyün en güzel kızı. Köyün gençlerinden bir delikanlıyla birbirlerine tutkunlar. Gel zaman git zaman delikanlı Sarı Sultan’ı ailesinden ister. Ne yazık ki kızı vermezler ve üzgün olan bu iki genç kaçmaya karar verirler ve kaçarlar. Kısa zaman sonra yakalanırlar. Ailesinin baskısıyla zorla kaçırıldığını anlatır mahkemede. Delikanlı tutuklanır ve şu ağıtı söyler.
Yörüklü derler de dağın içinde

adlarını vereceğimiz örnekler bize ilgili bozlağın hem Çorum'da hem de bozlak söyleme geleneğinin yaygın olduğu İç Anadolu'da yaşatıldığını göstermektedir. Hikâyesi verilmemişse de metnin türküsü mahalli sanatçılar olan Çorumlu Cafer Kaya (URL 2), Kırşehirli Nuh Akgün (URL 3), Kırıkkaleli Seyit Çevik (URL 4) ve yine Kırıkkaleli Kamil Abaloğlu tarafından "Sarı Sultan'ım"³ adıyla seslendirilmiştir (URL 5). İlgili varyantların şiir kısımlarında mahlas yoktur. Bu bilgi incelemeye dâhil edilen Çukurova varyantlarının bazıları için gereklidir. İç Anadolu bölgesinden başka örnekler de verilebilir ancak amacımız hikâyedeki olayın nerede yaşandığı veya metnin ilk olarak nerede ortaya çıktığından ziyade Çukurova bölgesindeki varyantlar ışığında metnin nasıl bir değişime uğradığı ve Karacaoğlan'a mal edildiği hususudur.

İncelemede Çukurova'da derlenmiş/kayda alınmış 7 varyant ele alınmıştır. Ek bölümünde verdiğimiz bu metinlerden ilki Halil Atılğan tarafından 15.11.1978'de Neşet Damaksız'dan Adana'nın Karaisalı ilçesine bağlı Emelcik köyünde derlenmiştir. Metnin hikâye kısmı derlemeci tarafından dipnot olarak okuyucuya sunulmuştur ve bu kısımda hikâyeye konu olan olayın Sultan ve Bayram arasında, Karaisalı'nın Çungurlu köyünde geçtiği iddia edilmektedir (Atılğan 2002: 227-

Sultan gül topluyor bağın içinde,
Emsalin bulunmaz köyün içinde,
Sultan'ım, Sultan'ım, sarı Sultan'ım,
Niye "Cebri" dedin, sana kurbanım?
Sarı saçlarına ben de kurbanım.

Düşürdüler Yörüklü'nün yoluna,
Kelepçe vurdular nazik koluma,
N'ola götürüydüm seni Çorum'a,
Niye "Cebri" dedin sarı Sultan'ım?
Gün gelir de sözlerinden utanın,
Sarı saçlarına ben de kurbanım.

Sungurlu'nun minaresi parlıyor,
Sultan kız da domur domur terliyor,
Yakınları hem korkutup, yelliyor,
Sultan'ım, Sultan'ım, sarı Sultan'ım,
İfadende doğru söyle kurbanım,
Sarı saçlarına ben de kurbanım (URL 1).

³ Bu kısımda sadece Kamil Abaloğlu'nun seslendirdiği türkünün bir kısmını vereceğiz. Diğer türkülerde sözler kısmen farklı olsa da tema aynıdır.

Hastanede vardım dohtur yanına,
Dohtur bileğimi de almış eline,
Ölmüşsün oğlum dedi de sevda yoluna,
Niye cebri dersin de Sarı Sultan'ım?
Sultan'ım, Sultan'ım, Sarı Sultan'ım,
Son mahkemede de gurtar aslanım/Sona benim olun, sen de utanın.

...

Üç candarma, bir yüzbaşı geldiler,
Gollarıma da kelepçeyi vurdular,
Garagolda da ifademiz aldılar,
Niye doğru söylemiyon aslanım?
Sultan'ım, Sultan'ım, Sarı Sultan'ım,
Son mahkemede de gurtar aslanım/Sona benim olun, sen de utanın. (URL 5).

228). Bu metin Zeynep Kök tarafından hazırlanan yüksek lisans çalışmasında Adana, Salbaş'ta iki farklı kaynak kişiden derlenmiş olarak gösterilmişse de ilgili metnin H. Atılgan'ın çalışmasından kopya edildiği aşıkârdır (Kök 2006: 118-119). Bu sebeple bu metin varyant olarak incelemeye dâhil edilmemiştir. Makalede ele alınan ikinci metin, “Medeniyetler Beşiği Tarsus” adlı Youtube kanalı tarafından Tarsus'un Nacarlı köyünde Halil Cumali Yolaşmaz'dan video olarak kayda alınıp 2018 yılında izleyicilere sunulmuştur (URL 6). Bir diğer metin Ayhan Karakaş tarafından Ramazan Üyenarik'ten Adana'da derlenmiştir (Karakaş 2011: 636-637). Dördüncü metin tarafımızca Temmuz 2004'te Süleyman İşbilir'den Adana iline bağlı Şambayadı köyünde, diğer metinler yine tarafımızca, aynı tarih aralığında ve aynı yerleşim biriminde sırasıyla Tutkun Canbolat, Nizami Özdamar ve Aşkın Özdamar'dan derlenmiştir.

Metinlerin olay örgüsü büyük ölçüde aynıdır. Ancak bu birliktelik kahramanların adları, ailesi ve diğer hususlarda görülmez. Tüm metinlerde kadın kahramanın adı Sultan'dır ve sarışın olduğu için “Sarı Sultan” şeklinde geçmektedir. Bu bilgi ve sıfat, şiire sirayet ettiği için kadın kahramanın adı metinlerde korunmuştur. Ancak onun nesebi hakkındaki bilgi net değildir ve bir metinde -altıncı metinde- Sultan, padişahın kızı olarak geçmektedir. Bu metin dışında diğer metinlerde Sultan'ın ailesi hakkında bilgi verilmemiştir. Erkek kahraman ise metinlerde bazen belirsiz bir sıfatla, bazen farklı isimlerle bazen de çeşitli mesleklerde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin olayın Karaisalı'nın Çungurlu köyünde geçtiği iddia edilen ilk metinde Sultan gibi erkek kahraman olan Kör Bayram da bu köydendir. Metinlerin şiir dördlüklerinde de Çungurlu ile ilgili kısımlar vardır. İkinci, üçüncü ve dördüncü metinlerde ise erkek kahraman “bir kişi” olarak nitelenir. Bu dört metindeki şiirlerin mahlas dördlükleri yoktur. Ancak son üç metinde erkek kahraman Karacaoğlan olarak geçmektedir ve ilgili metinlerin şiirlerinin mahlas dördlüklerinde Karacaoğlan adı vardır.

Güçlü bir şair olmayan bir yaratıcının şiirlerinde bölgede etki gücü yüksek olan veya zirveye ulaşmış bir âşıkın/şairin mahlasının kullanılması yaygın bir uygulamadır. Bu sebeple birçok bölgede yeni yaratılan şiirler Köroğlu, Karacaoğlan, Âşık Kerem veya Pir Sultan Abdal'a mal edilmektedir (Başgöz 1992: 8; Oğuz 2003: 33; Aksoy Sheridan 2008: 54). Ayrıca belli başlı şiirlerin halk tarafından başka âşıklara mal edilmesi de söz konusudur. Bunun için ilgili şiirin muhteva, teknik ve üslûp bakımından aynı özellikleri göstermesi gerekmektedir (Duymaz 1999: 52). İncelemede ele alınan metinlerden üçündeki erkek kahramanın Karacaoğlan olması ve bu sebeple de hem hikâyedeki maceranın hem de şiirlerin ona mal edilmesinin sebebinin bu husus olduğunu düşünmekteyiz.

Anlatı temelinde değerlendirildiğinde söz konusu metinlerdeki hikâyenin olay örgüsü şu şekildedir.

- a. Bir erkek ile kız birbirlerine âşıktır.
- b. Çift, evlenmek ister. Ancak kızın ailesinin buna izin vermeyeceğini düşünen âşıklar kaçmaya karar verirler.
- c. Kaçtıktan kısa süre sonra yakalanırlar.
- d. Kız kendisine yapılan baskıyla zorla kaçırıldığını söyler.
- e. Erkek tutuklanır ve hapse gönderilir.

f. Erkek kahraman, sevgilisinin zorla kaçırıldığını söylemesi ve bu sebeple hapse atılması sonucu bir türkü yakar.

Metinler birbirlerine âşık olan iki kahramanın sunumuyla başlar. Metinlerin ilkinde Kör Bayram, Sultan'ı istetir. Ancak Sultan'ı Bayram'a vermezler. İkinci, üçüncü ve altıncı metinde kahramanların anlaşarak kaçtıkları verilmişken dördüncü, beşinci ve yedinci metinlerde Sultan, sevgilisinden kendisini kaçırmasını ister. Kanaatimizce anlatıcılar, hikâyenin bu kısmını kendi muhayyilelerinde kurgulamışlar ve bu şekilde anlatmışlardır.

Kaçtıktan kısa bir süre sonra kahramanlar yakalanır. Yakalanma eylemi dışında bu kısımda yine belirsizlik vardır. Çünkü yargılamanın hangi suçlama ile yapılacağı net değildir. Türk hukuk sisteminde kız kaçırma veya alıkoyma cezası reşit olan veya olmayana göre farklıdır (Artuk ve Yenidünya 2004: 105-137). İkinci metinde Sultan'ın küçük yaşta olduğu geçse de diğer metinlerde Sultan'ın reşit olup olmadığı hakkında bilgi yoktur ve sadece “cebren/zorla” ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade erkeğin cezalandırılması için yeterlidir ve metinler de bu kelime üzerinde yoğunlaşmıştır.

Neticede mahkeme kurulur ve Sultan'ın “cebren” ifadesinden dolayı erkek kahraman cezalandırılır ve hapse atılır. Bazı metinlerde anlaşarak kaçtıkları veya kızın kendisini kaçırmasını istemesi üzerine sevgilisiyle kaçan erkek kahraman, Sultan'ın kendisinin zorla kaçırıldığını söylemesi üzerine bir türkü yakar. Bu kısımda Sultan'ın neden cebren dediği hakkında da farklı bilgiler vardır. Birinci, ikinci, dördüncü, beşinci ve yedinci metinlerde ailesinin baskısı; yine ikinci ve üçüncü metinde babasından korktuğu için; altıncı metinde ise erkek kahraman olarak sunulan Karacaoğlan'ın Sultan'ın babası olan Padişah tarafından öldürüleceği tehdidi sebebiyle Sultan, kendisinin zorla kaçırıldığını söylemek zorunda kalır. Hikâye, aktarıcılar tarafından Sultan'ın eylemine ihanet yakıştırmaması yapmamak için cebren ifadesinin de Sultan'a cebren söyletildiği üzerinde inşa edilmiştir.

Aslında metinlerde yargılama esnasında erkek kahramanın Sultan'dan yardım istediği ve doğruyu söylemesi gerektiği yönünde ifadeler vardır:

“Doğru söyle kurtar beni Sarı Sultan'ım” (birinci metin)

“Yanıyom sultanım sen bari ulaş” (üçüncü metin),

“İfadeni doğru söyle Sarı Sultan'ım” (dördüncü metin)

ifadelerinde Sultan'ın reşit olduğu gizlenmiştir. Çünkü Sultan anlaşarak kaçtığını söylerse erkek kahraman ceza almayacaktır. Onun doğruyu söylemesi için de erkek kahraman, sevgilisine:

“Sultan'ım, Sultan'ım, Sarı Sultan'ım,

Sonra benim olun, sen de utanın.” (ikinci metin)

“Ben ölürsem de ciğerine batma mı?

Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım?” (altıncı metin)

“Ben ölürsem de yüreğine batma mı?

Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım?” (yedinci metin)

şeklinde sitem eder. Hatta bu sitem tüm metinlerde görülen “Neden/Niye cebri dedin Sarı Sultan’ım?” mısralarında zirveye çıkar.

Sonuçta yargılama sonucunda suçlu bulunan ve hapse atılan erkek kahraman, yaktığı koşma tarzında bir türküde sevgilisini suçlar, ona beddua eder, hatta bazı varyantlarda onunla yaşadıklarını ifşa edip onu utandırır ve onu bu yolla cezalandırmak ister.

Metinlerin şiir kısımlarında da olayın nerede geçtiği hakkında ve olay örgüsünü besleyen bazı ifadeler vardır. Örneğin H. Atılgan’ın söylediği üzere olayın Çungurlu’da yaşandığı iddiası, birkaç varyanta da sirayet etmiştir. Metinlerde geçen:

“Çungurlu’nun çan saati parlıyor” (birinci metin)

“Cungurlu’nun cam saati parlıyor” (üçüncü metin)

“Çungurlu’nun çan saati parlıyor” (dördüncü metin)

“Çungurlu’nun çan saati guruldu” (dördüncü ve yedinci metin)

ifadeleri bu bağlamda düşünülebilir. Ancak araştırmacılar tarafından “yerelleştirme” şeklinde terimleştirilen veya sunulan düşünceye göre halk edebiyatı metinlerinde anlaticı; dil ve üslup, yer adları, şahıs ve olayları, günlük yaşam ve gelenekleşme gibi unsurları yerelleştirebilir⁴ (Gültekin 2014: 55-56; Önal ve Sargın 2018: 78-80). Bu kısımda Çorum varyantında hikâyeye konu olan olayın Çorum, Sungurlu’da geçtiği iddiasını yinelemek gerekmektedir. Görüldüğü gibi yerelleştirme her varyantta vardır. Bu sebeple olay Çungurlu’da yaşanmamış olsa da yaratıcı veya aktarıcılar tarafından bu yerleşim birimiyle yerelleştirilmiş olabilir. Sonuç itibarıyla tarihî bir kayıt olmadıkça halk bilgisine ait bir ürünün nerede, ne zaman ve kim tarafından yaratıldığı hakkında bilgi sahibi olmamız imkânsızdır. Ancak inceleme sahası olan Çukurova varyantlarında en eski derleme olan H. Atılgan’ın derlemesinde, İç Anadolu’daki varyantlarının aksine metnin Çungurlu köyünde yaşanan bir olay neticesinde hikâyeleştirildiği bilgisi verilmiştir. Ancak İç Anadolu varyantlarında olduğu gibi H. Atılgan derlemesinde de bu şiirin mahlas dörtlüğünün olmaması metnin kim tarafından, nerede ve ne zaman yaratıldığı sorusuna verilen cevabı iddiadan öteye taşımamaktadır. Belki de mahlas dörtlüğünün eksikliği aktarıcılar tarafından tamamlanmıştır. Yukarıda söylediğimiz üzere mahlası olmayan bazı şiirlerin bölgede etki gücü yüksek olan veya zirveye ulaşmış bir âşığa/şaire mal edilmesi bu sebeptir.

Şiirlerde geçen bir diğer husus da Sultan’ın zorla kaçırıldığını söylerken gösterdiği tavrıdır. Çünkü hikâye kısmında onun baskıyla söylemek zorunda kaldığı bilgisi bazı varyantlarda karşımıza çıkmaktadır:

“Sultan gelmiş domur domur terliyor,

Gâvur emmisi de görmüş gibi zorluyor” (birinci metin)

“Sultan kız da domur domur terliyor” (üçüncü metin)

⁴ Metinlerdeki “yerelleştirme” terimi yerine bazı kaynaklarda ayrıca “yöreye ve anlaticının hayat tecrübesine ait unsurlar” şeklinde bir ifade de kullanılmaktadır. Bu terimler için ayrıca bk. (Sakaoğlu 1999: 130-133; Şimşek 2002: 109-120; Başgöz 2013: 381).

“Sultan gız da domur domur terliyo,
Zalım emmisi de görmüş gimi zorluyo,” (dördüncü metin),
“Öğütler mi aldın yosma bacından?” (beşinci ve yedinci metin)
ifadeleri bu zorlamanın tezahürü olarak şiirlere aksetmiştir.

Şiirlerde ayrıca Sultan’ın yaşadığı ev, günlük hayatı veya fiziksel özelliği ve güzelliği ile ilgili bilgiler de mevcuttur. İlk olarak sarışın olduğu için kadın kahraman varyantlarda “Sarı Sultan” olarak geçmektedir. Ayrıca şiirlerde geçen:

“Evleri var aman da dağın içinde,
Sultan gül topluyor bağın içinde,
Emsalin yoktur da köyün içinde” (birinci metin)
“Boğazına takmış da bir ala boncuk” (birinci metin)
“Kız gurban olam da kolundaki burmaya” (birinci metin)
“Boynuna takmış da al al boncuk” (ikinci metin)
“Evleri var da dağın içinde,
Sultan gül topluyor bağın içinde,
Emsali yok da Sultan’ın köyün içinde” (ikinci metin)
“Sultanımın evi dağın içinde,
Sultan gül topluyor bağın içinde,
Emsali yok idi köyün içinde” (üçüncü metin)
“Sultanımın giydiği karalı kumaş,
Güzeller içinde sultanım keleş, (üçüncü metin)
“Evlerinin önü gök ala boncuk” (üçüncü metin)
“Evlerinin önü de ufacıg bir yohuş,
Gız gurbanın olam da o nasıl bahış?
Peşgirler üstüne de dögdüğün nahış” (dördüncü metin)
“Evlerinde varıdı bir ala boncug” (dördüncü metin)
“Evleri de tahtlarının arası,
Yagdı beni gaşlarının garası” (dördüncü metin)
“Evleri de bir dağın içinde,
Sultan gız gül topluyo bağın içinde” (dördüncü metin)
“Evlerinin önü de ufacıg bir yohuş,

Gız gurban olurum da o ne biçim bahış,
 Gaşlarının üstünde de ipegli nahış (yedinci metin)
 Evlerinin önünde de bir ala boncug” (yedinci metin)
 onun hakkındaki çeşitli bilgilerin metne sirayetidir.

Dörtlüklerde dikkati çeken bir diğer husus da bedduaların kullanımınıdır. Sultan’ın ifadesi sonucu hapse atılan erkek kahraman, ona olan kızgınlığını beddua ederek atmaya çalışır. Kendisinden kötülük görülen insanların cezalandırılmasını istemek, bu yolla intikam almak ve adaleti sağlamak maksadıyla söylenen, kötü dilek ve düşünceleri ihtiva eden kalıplaşmış sözler şeklinde tanımlanan (Çobanoğlu 2015: 2) beddua, aslında söyleyenin rahatlaması ve teskin olması gayesiyle söylenen sözlerdir (Kaya 2001: 22). Metinlerde sevgilisinin kendisine ihanet ettiğini düşünen erkek kahraman, hapse atıldıktan sonra söylediği türkünün içine birçok beddua yerleştirmiştir:

“Topuğundan ısırsın enikli gancık,
 Dizlerin sızı olsun da belin ilancık,
 Kara bağrın üstüne sürün Sarı Sultan’ım” (birinci metin)
 “Dilini kessinler de senin enigli gancık,
 Kolların sızlasın da belin ilancık,
 Bağrıyın üstüne de sürün Sultan’ım.
 Karnında dursun da gucağın boş.
 Elleri gördükçe de erin Sultan’ım” (ikinci metin)
 “Dilinden ısırsın enikli kancık,
 Bellerinden sızı da kolun ilancık” (üçüncü metin)
 “Kız gözünden akıttığın kanlı yaş olsun,
 Karnıcığın gebe de kucağın boş olsun” (üçüncü metin)
 “Memenden ısırsın da enigli gancık,
 Dillerin sızıcık, belin ossun yilancık,
 Gara bağrın üstüne sürün Sultan’ım” (dördüncü metin)
 “Gitticağın yollara da yağmır yağsın, yaş ossun,
 Gözlerinden ahan da ganlı ganlı yaş ossun,
 Garnıncağın dol’ossun da gucacığın boş ossun,
 Ellere bahıb bahıb da yerin Sultan’ım” (dördüncü metin)
 “Bir tek yavrusu olmuş da goca elin içinde,
 Ona da doyamadan gidesin Sultan’ım” (dördüncü metin)

“Mezarının başında bayguşlar ötsün,
Ak göksüyün üstünden gara yılanlar sogsun,
Haftadan haftıya sarı sıtmalar dutsun” (beşinci metin)

“Ağlıya ağlıya gözlerinden gan gessin,
Domurcug memenden enigler emsin,
İyi yola gitsen de kötü yol densin” (beşinci metin)

“Mezarının üstünden de bayguşlar ötsün,
Ag göksüyün üstünden de gara yılanlar sogsun,
Haftadan haftaya da sarı sıtmalar dutsun” (altıncı metin)

“Gız dilinden ısırısın da enigli gancıg,
Ağzın dutulsun da belin ossun yılancıg” (yedinci metin)

“Mezarının başında bayguşlar ötsün,
Ag göksünden gara yılanlar sogsun,
Haftıdan haftıya da sarı sıtmalar dutsun” (yedinci metin)

mısralarında geçen beddualar, iftira ile hapse atıldığını düşünen erkek kahramanın Sultan’ın cezalandırılması için dilinden dökülenlerdir.

Bir varyantta ise ceza alan erkek kahraman, Sultan ile kaçmadan önce yaşadıklarını okuduğu şiirinde ifşa eder ve:

“Dili ossa da söylese şu çiftliğin deresi,
Bu da sana ar değil mi Sarı Sultan’ım?” (dördüncü metin)

mısraları ile onu toplum önünde, ahlaki olarak cezalandırmak ister.

Son olarak varyantların nesir kısımlarında şiirin cezalandırma sonrasında erkek kahraman tarafından yaratıldığı yönünde ifadeler olsa da bazı dörtlüklerde erkek kahramanın yargılama esnasında Sultan’dan yardım istediğini yukarıda belirtmiştik. Bir varyantın şiir metninde Sultan’ın başkasıyla evlendiği ve çocuğunun olduğu geçmektedir:

“Bir tek yavrusu olmuş da goca elin içinde,
Ona da doyamadan gidesin Sultan’ım” (dördüncü metin)

mısralarının erkek kahraman tarafından mı söylendiği, yoksa aktarıcılar tarafından sonradan mı eklendiği muammadır. Çünkü her aktarım yeni bir yaratımdır. İncelemede ele alınan metinlerde bu aktarımlar sonucunda bir metnin olay örgüsü değişmese de kahramanın nasıl değiştirildiği ele alınmıştır.

Bu kısımda üzerinde durmamız gereken bir diğer husus da metnin bir müzik icracısı da olan Halil Atılğan tarafından derlenmesidir. TRT arşivinde THM uzun havalar repertuarı sıra no: 773,

Ezgi adı: Arpalar Sarardı Da Gittik Yolmaya (Sarı Sultanım), Yöresi: Adana/Karaisalı köyleri, Kaynak kişi: Neşet Damaksız, Derleyen: Halil Atılğan, Türü: Barak Dağı Bozlağı” şeklinde giren (Atılğan 1998: 379; Peker ve Algı 2020: 121) türkünün derlemecisinin H. Atılğan olması bu metin için bir şanstır. Elim bir son ile biten olayın nakledildiği türkü Çukurova bölgesinde H. Atılğan (URL 7) ve diğer mahalli sanatçılar tarafından da seslendirilmiştir (URL 8). Özellikle Musa Eroğlu’nun 1978’de kayda aldığı metin İç Anadolu varyantlarına daha yakındır (URL 9). Bu metinlerin tümünde mahlas yoktur ve şiir erkek kahraman olan “bir kişi”nin dilinden nakledilmektedir.

Bu kısımda üzerinde durmamız gereken bir husus da incelemeye aldığımız metinlerin son üçünde kaynak kişilerinin söz konusu hikâyenin Karacaoğlan etrafında teşekkül ettiği fikrinde olmalarıdır (KK 2; 3; 4). Zaten bu kaynak kişilerin metinlerinde erkek kahramanın adı da mahlas bölümündeki şiirin yaratıcısı da Karacaoğlan’dır. Ancak ilk dört metinde bu bilgi mevcut değildir. Bu bağlamda yaratıcısı güçlü olmayan bir türkünün/şiirin yaşatıldığı coğrafyada güçlü olan bir âşığa mal edilmesi burada da karşımıza çıkmaktadır. Bu hususu yinelememizdeki sebep Karacaoğlan’a ait olan veya olmayan şiirlerin tespit edilmesinde araştırmacıların ne denli zorlanabileceklerine bir örnek oluşturmaktır (Sakaoğlu 2004: 163-165). Makalenin başlığındaki “atfedilen” ifadesi bundan mülhemdir.

Sonuç

Çukurova ve İç Anadolu bölgeleri başta olmak üzere Anadolu’nun birçok yöresinde yaygın olan bozlak söyleme geleneği, her bölgede çeşitli adlarla anılsa da literatürde bozlak teriminin daha yaygın olduğu ve bu terimin birçok türkü çeşidini içine aldığı görülmektedir. Konumuz sınırında değerlendirildiğinde önce hikâyesi anlatılan sonra türküsü icra edilen bu tür metinler için araştırmacılar hem türkölü hikâye, hem de hikâyeli türkü terimlerini kullanmışlardır. Ancak bu tür metinlerde hikâye kısmının türküyü açıklamak için kullanıldığı ve türkü kısmının daha önemli olduğu düşüncesiyle birçok araştırmacı gibi makalede “hikâyeli türkü” terimi tercih edilmiştir.

Makalede ele aldığımız bozlak veya hikâyeli türkülerin sadece Çukurova bölgesine ait olduğunu söylemek elbette imkânsızdır. İncelemede kullandığımız veya türküsüne referans yaptığımız örnek metinlerin Adana-Mersin-Niğde-Kırşehir-Kırıkkale-Çorum şehirlerini kapsadığı düşünülürse bozlak söyleme geleneğinin güçlü olduğu tüm bölgelerde bu türküyü bulmanın mümkün olduğu söylenebilir. Ancak yapılan incelemede ve örnek metinlerde bu bozlağın bir albüm içinde dinleyiciye sunulan varyantlarda sadece şiir kısımları seslendirilmişken akademik kaygıyla yapılan derlemelerde veya yöresel tanıtım programlarında kaynak kişilerden türkünün hikâyesi de kayda alınmıştır. Bu kayıtlarda metnin şiir kısımlarında olmayan farklı farklı bilgilerin eklendiği görülmektedir. Çünkü metnin şiir kısımlarında veya albümlerde ve saz eşliğinde icra edilenlerinde “Sarı Sultan” adlı bir kişinin kendisini “cebren” kaçırdığını söylemesi üzerine cezalandırılan “bir kişi” vardır ve Sultan adı ve cebren ifadeleri nazmın koruyuculuğu ve bu kısımlarda sıkça kullanılması sayesinde muhafaza edilmiştir. Ancak hikâyesinin de anlatıldığı metinlerde şiir kısımlarında belirsiz olan kişi adı, mekân, olayın sebebi, verilen ceza ve birçok unsur aktarıcılar tarafından tamamlanmış veya değiştirilmiştir. Örneğin Çorum varyantlarında “Sungurlu” olarak geçen mekân adı, Karaisalı’da ve Adana’da derlenmiş diğer varyantlarda “Çungurlu” köyüne, Musa Eroğlu tarafından seslendirilen varyanta ise “Silifke”ye (URL 9) dönüştürülmüştür.

Metinlerde Sultan adı korunmuşsa da onun ailesi hakkında farklı farklı bilgiler sunulmuştur. Ayrıca nazım kısımlarında belirsiz olan erkek kahraman, aktarıcılar tarafından ya belirsiz bir sıfatla (bir kişi) ya da son üç metinde olduğu gibi belirli bir kişinin adı verilerek (Karacaoğlan) tamamlanmış veya değiştirilmiştir. İlk dört metnin hikâye kısmındaki kahramanın sıfatındaki belirsizlik ve şiir bölümünde mahlasın yer almaması da bu tamamlama ve değişimi tetiklemiştir. Bu kısımda makalede referans alınan İç Anadolu ve Çukurova bölgelerindeki 14 varyantın 11'inde mahlas dörtlüğünün olmadığını hatırlatmamız gerekmektedir. Bu sebeple bu metinlerde belirsiz olan erkek kahraman, son üç metinde bölgenin hem âşıklık geleneğinde hem de yörede yaşayan ahalide etkili olan Karacaoğlan ile belirli hâle getirilmiştir. Bu eklemeye sadece metnin olay örgüsünde kalmamış şiir kısımlarının mahlas dörtlükleri de Karacaoğlan mahlasıyla üretilen yeni dörtlüklerle söylenmeye başlanmıştır. Bu üretimde aktarıcıların rolü oldukça büyüktür. Eklenen bu isim ve dörtlükle hikâye ve şiirdeki noksanlık giderilmiştir. Bu eklemenin Karacaoğlan'la yapılması da bu âşığın Çukurova'daki etki gücünün bir göstergesidir.

Kaynaklar

- Aksoy Sheridan, R. Aslıhan (2008). "Koroğlu, Karacaoğlan ve Pir Sultan Abdal Şiirine Birincil Sözlü Kültür Bağlamında Bakmak: Tarihsel Kişiler Mi Sözlü Kültür Tipler mi?", *Millî Folklor*. S 79, s. 50-58.
- Artuk, Mehmet Emin ve Yenidünya, Ahmet Caner (2004). "Türk Ceza Hukukunda Kız, Kadın ve Erkek Kaçırma Suçları (TCK Mad. 429-434)", *TBB Dergisi*. S 54, s. 105-137.
- Artun, Erman (1997). "Adana Âşıklık Geleneğinde Karacaoğlan Çağırma", *İçel Kültürü*. Y 10, S 54, Kasım, s. 14-17.
- Atılğan, Halil (1998). *Çukurova Türküleri 1*. Adana: Adana Valiliği Yayınları.
- Atılğan, Halil (2000). "Çukurova'da Bozlak Çeşitleri ve Ezgi Yapıları", *Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri 4-7 Kasım 1997*. 3. Cilt, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 65-80.
- Atılğan, Halil (2002). *Murtçu Folkloru*. Adana: Karaisalı Kaymakamlığı Yayınları.
- Başgöz, İlhan (1992). *Karac'oğlan*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Başgöz, İlhan (2013). "İran Azerbaycan'ında Türk Hikâye Anlatma Geleneği". Çev. Fazıl Özdamar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. S XIII/2, s. 371-386.
- Boratav, Pertev Naili (1947). "Çukurova Folklor Derlemeleri", *AÜ DTCF Dergisi*. C 5, S 3, s. 255-273.
- Boratav, Pertev Naili (2011). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. Haz. M. Sabri Koz, İstanbul: Tarih Vakfı.
- Çobanoğlu, Özkul (2005). *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul ve Çobanoğlu, Sacide (2015). “Türk Halk Kültüründe Konuşmalık Türler Bağlamında Sözel Nasihatler, Dua ve Beddualar”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. S 7, s. 1-32.

Duymaz, Ali (1999). “Karacaoğlan ile Âşık Kerem’in Şahsiyet ve Eser Bakımından Benzerlikleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Millî Folklor*. S 44, s. 51-61.

Ekici, Metin (2004). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Görkem, İsmail (2005). “Güney Türkmenlerine Ait ‘Yazıcıoğlu İle Senem’ Türküleri Hikâyesinin Anlam ve Nesne Dünyası”, *Türkbilig*. S 9, s. 40-66.

Gültekin, Mustafa (2014). “Yerleşme, Performans ve Beden Folkloru Bağlamında Balıkesirli Masal Anlatıcısı Kezban Karakoç”, *Millî Folklor*. S 104, s. 46-59.

Güven, Merdan (2005). *Türkiye Sahasındaki Hikâyeli Türküler Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kanat, Emine (2004). *Düziçili Âşık Mustafa Çabuk: Hikâye Repertuarı ve Türküleri Hikâyeleri (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karakaş, Ayhan (2011). *Çukurova Türkü Söyleme Geleneğinde Hikâyeli Türküler (Adana-Osmaniye)*. Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, Doğan (2001). *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

KK 1: Süleyman İşbilir, 1963 doğumlu, evli, ilkokul mezunu, şoför.

KK 2: Tutkun Canbolat, 1975 doğumlu, ilkokul mezunu, evli, işçi.

KK 3: Nizami Özdamar, 1980 doğumlu, ilkokul mezunu, evli, çiftçi.

KK 4: Aşkın Özdamar, 1979 doğumlu, evli, ilkokul mezunu, çoban.

Kök, Zeynep (2006). *Karaisalı (Merkez) Halk Kültürü Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köse, Nerin (1989). *Türk Halk Edebiyatında Kısa Hikâyeler*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mirzaoğlu, F. Gülay (2003). *Çukurova Bozlağı*. Ankara: Binboğa Yayınları.

Oğuz, M. Öcal (2003). “Birincil sözlü Kültür Çağı ve Karac’oğlan Şiiri”, *Millî Folklor*. S 58, s. 31-38.

Oğuz, M. Öcal (2013). “Karacaoğlan Sorunsalı İçinde Rumelili Karacaoğlan”, *Gazi Türkiyat*. S 12, s. 1-8.

Okuşluk Şenesen, Refiye (2009). *Adana Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği Geleneği*. Adana: Adana Büyükşehir Belediyesi Altın Koza Yayınları.

Önal, Mehmet Naci ve Sargın, Mustafa (2018). “Tokat Masallarında Yerelleşme”, *Millî Folklor*. S 117, s. 73-87.

Parlak, Erol (1990). *Bozlaklar*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İTÜ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Parlak, Erol (2014). “Bozlak: Anadolu’nun Gökkubbeye Salınan Çılgılığı”, *Müzik Eğitimi*. S 9, s. 60-72.

Peker, Özgür ve Algi, Soner (2020). “TRT Repertuvarında Bulunan Adana Yöresine Ait Uzun Havalarda Müzikal ve Edebi Analizi”, *Güzel Sanatlar Alanında Akademik Çalışmalar*. Ed.: Cengiz Şengül ve Aydın Zor, Ankara: Gece Kitaplığı.

Sakaoğlu, Saim (1999). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (2004). *Karaca Oğlan*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Şimşek, Esmâ (2002). “Malatyalı Bir Masal Anası: Suzan Geniş”, *Millî Folklor*. S 56, s. 109-120.

Şimşek, Esmâ (2007). “Karaca Oğlan’a Bağlı Olarak Anlatılan Kısa Hikâyeli Türküler”, *Millî Folklor*. S 76, s. 40-49.

TDK Sözlük (2022). <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim tarihi: 15.05.2022]

Topalak, Halil İbrahim (2022). *Gâvur Dağı (Amanoslar) Yöresinde Hikâyeli Türküler: Osmaniye ve İlçeleri*. Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tülüce, Ozan (2005). *Çukurovalı Âşık Mustafa Köse’den Derlenen Türkümlü Hikâyeler (İnceleme-Metinler)*. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkmen, Fikret (2009). “Türkmen Edebî Geleneğinde Yunus Emre, Karacaoğlan, Mahtumkulu Çizgisi”, *Millî Folklor*. S 84, s. 18-22.

URL 1: <http://huseyinucar.com/archives/563> [Erişim tarihi: 20.05.2022]

URL 2: <https://www.youtube.com/watch?v=67DAMVLdd9U&t=304s> [Erişim tarihi: 25.07.2022]

URL 3: <https://www.youtube.com/watch?v=pv3nMxowv98> [Erişim tarihi: 25.07.2022]

URL 4: <https://www.youtube.com/watch?v=LXT2xWpJeA> [Erişim tarihi: 25.07.2022]

URL 5: <https://www.youtube.com/watch?v=NaKwTgJbdX0> [Erişim tarihi: 25.07.2022]

URL 6: <https://www.youtube.com/watch?v=r1dzW1hPWEU> [Erişim tarihi: 25.07.2022]

URL 7: <https://www.youtube.com/watch?v=zbqS-gdclNE> [Erişim tarihi: 25.07.2022]

URL 8: <https://www.youtube.com/watch?v=w4IF5kEckB4> [Erişim tarihi: 25.07.2022]

URL 9: <https://www.youtube.com/watch?v=4ST5Cyp1XCo> [Erişim tarihi: 25.07.2022]

Yalman (Yalgın), Ali Rıza (1977). *Cenupta Türkmen Oymakları II*. Haz. Sabahat Emir. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ek: Metinler**1. Metin: Sarı Sultan (Barak Dağı Bozlağı)**

Çungurlu'nun çan saati parlıyor Sultan gelmiş domur domur terliyor Gâvur emmisi de görmüş gibi zorluyor Doğru söyle kurtar beni Sarı Sultan'ım	Arpalar sarardı da gittik yolmaya Kız gurban olam da kolundaki burmaya Hâkim bey geldi de ifadeyi almaya Doğru söyle kurtar beni Sultan'ım
Evleri var aman da dağın içinde Sultan gül topluyor bağın içinde Emsalin yoktur da köyün içinde Niye cebri dedin Sarı Sultan'ım	İki çavuş bir onbaşı geldiler İlk ifadeyi de karakolda aldılar Elimize de dar kelepçe vurdular Niye cebri dedin Sarı Sultan'ım
Boğazına takmış da bir ala boncuk Topuğundan ısırısın enikli gancık Dizlerin sızı olsun da belin ilancık Kara bağrın üstüne sürün Sarı Sultan'ım	

Sarı Sultan Adana'nın Karaisalı kazasının Çungurlu köyündendir. Sultan sarışın olduğundan Sarı Sultan denilmektedir. Sarı Sultan'a aynı köyden olan ve köyün sığırlarını güden Kör Bayram adında bir delikanlı âşık olur. Sığır çobanlığı yapan Bayram, kızın babasından Sultan'ı ister. Fakat Bayram'a Sultan'ı vermezler. Bayram; çareyi Sultan'ı kaçırmakta bulur. Kavli karar ederek Sultan'la Bayram kaçarlar.

Bayram'la Sultan'ın kaçması duyulduktan sonra Sultan'ın babası kaçan iki âşığı şikâyet eder ve yakalattır. Yakalanan iki âşık mahkemeye çıkmak üzere nezarete atılır. Kız tarafı Sultan'a; nezarete yatarken Bayram'ın kendisini zorla kaçırdığını söylemesi için baskı yaparlar. Israra dayanamayan Sultan "Bayram beni zorla kaçırdı" demeyi kabul eder.

Mahkemeye çıkan iki âşık ifade verirler ve Sultan, Bayram tarafından zorla kaçırıldığını söyler. Bayram tutuklanarak eli kelepçeli hapisaneye gönderilir. Sultan ise serbest bırakılır.

Tutuklanan Bayram, mahkemeden çıkıp hapisaneye giderken irticali olarak Sarı Sultan türküsünü yakar. Sarı Sultan dilden dile, telden tele süzülerek Karaisalı'da çok söylenen ve sevilen "Barak Dağı Bozlağı" olarak günümüze kadar ulaşır (Atılğan 2002: 227-228).

2. Metin: Sarı Sultan'ım

Sarı Sultan. Rahmetli babamdan, ben birçok bu eski Tarsus türkülerini rahmetli babamdan duydum. Babamın çok güzel sesi vardı. Bu Sarı Sultan'ı da söylerdi. Sarı Sultan, Anadolu'nun bir köyünde, kız gönüllü kaçmış Sultan. Kızın ismi Sultan. Yani sarı olduğundan dolayı Sarı Sultan lakabını alıyor. Kız kaçıyor. Yaş da biraz küçük olunca babasıgil şikâyet ettiğinden mi, nedense, korkudan mı “Beni cebri kaçırdı.” diyor. Cebir yani “Zoraki kaçırdı.” diyor. Aslında gönüllü kaçmış. Ondan sonra o genç de o kıza şeyini söylüyor artık, kahrını söylüyor. Türkü, türkü böyle. Türkünün şeyi böyle.

<p>İki jandarma bir onbaşı geldiler, Kollarıma da dar kelepçe vurdular, İfadem almadan “cebri” dediler, Niçin cebri dedin Sarı Sultan'ım? Sultan'ım, Sultan'ım, Sarı Sultan'ım, Sonra benim olun, sen de utanın. Karalar mı geydin alın üstüne? Söyle, turp yenir mi balın üstüne?</p> <p>Boynuna takmış da al al boncuk, Dilini kessinler de senin enigli gancık,⁵ Kolların sızlasın da belin ilancık,⁶ Bağrıyım üstüne de sürün Sultan'ım. Karnında dursun da gucağın boş. Elleri gördükçe de erin Sultan'ım.</p>	<p>Evleri var da dağın içinde, Sultan gül topluyor bağın içinde, Emsali yok da Sultan'ın köyün içinde, Sultan'ım, Sultan'ım, Sarı Sultan'ım, Sonra benim olun, sen de utanın. Karalar mı geydin alın üstüne? Söyle, turp yenir mi balın üstüne?</p>
---	---

Böyle bir türkü. Daha şu anda şeyini hatırladım ama bu bitmez yani. Bir zurnacı çaldığı zaman bunu; bizim bu yörede, Çukurova yöresinde, belki herkes birini söyler. O söyleyen arkadaşın söylediğini o yeni duymuştur belki de. Böyle bir türkü. Bu bizim “Kele Teyze” falan var, bu yörede söylenen türkü. Aynı bu da öyle, Sarı Sultan da böyle bir türkü (URL 6).

3. Metin: Sarı Sultan'ım

Bir kızla bir oğlan anlaşarak kaçarlar. Kızın babası oğlanı mahkemeye veriyor. Kız babasından korktuğu için, “zorla kaçırıldığını” söylüyor. Bunun üzerine oğlan suçlu bulunuyor ve hapse atılıyor.

Oğlan şu ağıdı söylüyor:

⁵ Dişi köpek.

⁶ Erizipel-Yılcık hastalığı.

Sultanımın evi dağın içinde Sultan gül topluyor bağın içinde Emsali yok idi köyün içinde Niye cebri dedin sarı sultanım	Evlerinin önü gök ala boncuk Dilinden ısırısın enikli kancık Bellerinden sızı da kolun ılcık Niye cebri dedin sarı sultanım
Sultanımın giydiği karalı kumaş Yanıyom sultanım sen bari ulaş Güzeller içinde sultanım keleş Niye cebri dedin sarı sultanım	Evlerinin önü de çayır çimen yaş olsun Kız gözünden akıttığın kanlı yaş olsun Karnıcığın gebe de kucağın boş olsun Niye cebri dedin sarı sultanım
Cungurlu'nun cam saati parlıyor Sultan kız da domur domur terliyor Gâvur emmisi de vermem diye zorluyor Niye cebri dedin sarı sultanım	İki jandarma bir onbaşı geldiler Kollarıma dar kelepçe vurdular İfadem aldılar cezam verdiler Niye cebri dedin sarı sultanım (Karakas 2011: 636-637).

4. Metin: Sarı Sultan'ım

Bu gızı sevmiş oğlan. Gızın adı Sultan'mış. Gız:

-Beni kaçır, diyo.

Oğlan da gızı kaçırıyor. Gız da yahalanınca emmisinin zoruyun "Cebri." diyo. Yani "Zorla kaçırıldı." diyo. Gızın babası yogmuş, ölmüş babası.

Mahkeme guruluyo. Oğlanı hapis ediyollar. Oğlan da hapisde bu türküleri yahıyo.

Evlerinin önü de ufacık bir yohuş, Gız gurbanın olam da o nasıl bahış? Peşgirler ⁷ üstüne de dögdüğün nahış, Bu da sana ar değil mi Sarı Sultan'ım?	Çungurlu'nun çan saati parlıyo, Sultan gız da domur domur terliyo, Zalım emmisi de görmüş gimi zorluyo, İfadeni doğru söyle Sarı Sultan'ım.
Evlerinde varıdı bir ala boncug, Memenden ısırısın da enigli gancığ,	Çungurlu'nun çan saati guruldu, Ellerime dar kelepçe vuruldu,

⁷ Havlu.

<p>Dillerin sızıcığ, belin ossun⁸ yılancığ, Gara bağrın üstüne sürün Sultan'ım.</p> <p>Evleri de tahtlarının arası, Yagdı beni gaşlarının garası, Dili ossa⁹ da söylese şu çiftliğin deresi, Bu da sana ar değil mi Sarı Sultan'ım?</p> <p>Gitticağın¹⁰ yollara da yağmır yağsın, yaş ossun, Gözlerinden ahan¹¹ da ganlı ganlı yaş ossun, Garnıncağın dol'ossun da gucacığın boş ossun, Ellere bahıb bahıb da yerin Sultan'ım.</p>	<p>İfadem alındı da cezam verildi, İfadeni doğru söyle Sarı Sultan'ım.</p> <p>Evleri de bir dağın içinde, Sultan gız gül topluyo bağın içinde, Bir tek yavrusu olmuş da goca elin içinde, Ona da doyamadan gidesin Sultan'ım. (KK 1).</p>
--	---

5. Metin: Sarı Sultan'ım

Gızın Sultan'mış adı. Gız, oğlana demiş, Garacaoğlan'a:

-Beni demiş, gaçır demiş; sana vermezler.

Önce araları iyiymiş. Ondan sona o da onu gaçırmiş. Gaçırdıgdan sona candarma¹² bunnarı yahalamış.¹³ Yahalandıgdan sona anasının, babasının, gardaşlarının zoruyun "Cebri." demiş. Cebri diyince oğlanın zoruna gidiyo. Hapisaneyeye gidince şu mısraları gendi gendine¹⁴ söylüyo.

<p>Mezarının başında bayguşlar ötsün, Ak göksüyün¹⁵ üstünden gara yılanlar sogsun, Haftadan haftıya sarı sıtmalar dutsun, Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım?</p>	<p>Hacından da Garacaoğlan hacından, Bana varsan ölür müydün acından? Öğütler mi aldın güccüg¹⁶ bacından? Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım? (KK 2).</p>
--	--

⁸ Olsun.

⁹ Olsa.

¹⁰ Gittiğin.

¹¹ Akan.

¹² Jandarma.

¹³ Yakalamış.

¹⁴ Kendi kendine.

¹⁵ Göğsün.

¹⁶ Küçük.

<p>Ağlıya ağlıya gözlerinden gan gessin, Domurcuğ memenden enigler emsin, İyi yola gitsen de kötü yol densin, Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım?</p>	
---	--

6. Metin: Sarı Sultan'ım

Garacaoğlan'la Sarı Sultan birbirlerini delice seviyollar. Sultan, padişahın gızıymış. Annaşmışlar,¹⁷ kaçacaglarımış. Annaşmışlar, kaçmışlar. Padişah da bunnarı buldurtmuş. Gız da padişahın zoruyun "Cebri." demiş. "Yogsa Garacaoğlan'ı öldürecem." demiş padişah. Garacaoğlan bunu duyunca beyninden vurulmuş. Garacaoğlan'ı hapse atmışlar. Burda almış sazı eline, başlamış söylemeye.

<p>Gız senin adın da Fadime mi Fatma mı? Zalım anan da seni bana satma mı? Ben ölürsem de ciğerine batma mı? Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım?</p> <p>Mezariyın üstünden de bayguşlar ötsün, Ag göksüyün üstünden de gara yılanlar sogsun, Haftadan haftaya da sarı sıtmalar dutsun, Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım?</p>	<p>Acından da Garacaoğlan acından, Bana varsan da ölür müydün acından? Öğütler mi aldın yosma bacından? Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım? (KK 3).</p>
--	---

7. Metin: Sarı Sultan'ım

Adamla gız birbirlerini seviyollar. Gız:

-Beni kaçır diyo.

Adam gızı kaçırımıya gidiyo. Gızı kaçırıkana candarmalar yahalıyo. Gız anasının babasının zoruyun "Cebri." diyo. Yani "Zorla." diyo. Ondan sona adamı hapisaneyeye atıyollar. Adam da burda bu türküleri söylüyo.

<p>Gız senin adın da Fadime mi Fatma mı? Yavur anan da seni bana satma mı? Ben ölürsem de yüreğine batma mı?</p>	<p>Evlerinin önünde de bir ala boncuğ, Gız dilinden ısırısın da enigli gancıg, Ağzın dutulsun da belin ossun yılancıg,</p>
--	--

¹⁷ Anlaşmışlar.

<p>Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım?</p> <p>Çungurlu'nun çan saati guruldu, İfadem alındı dar kelepçeler vuruldu, Mahkemelerde sürüm sürüm sürüldü, Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım?</p> <p>Evlerinin önü de ufacığ bir yohuş, Gız gurban olurum da o ne biçim bahış, Gaşlarının üstünde de ipegli nahış, Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım?</p>	<p>Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım?</p> <p>Mezarının başında bayguşlar ötsün, Ag göksünden gara yılanlar sogsun, Haftıdan haftıya da sarı sıtmalar dutsun, Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım?</p> <p>Özünden de Garacaoğlan özünden, Bana varsan da ölür müydün acından? Öğütler mi aldın yosma bacından? Neden cebri dedin Sarı Sultan'ım? (KK 4).</p>
--	---